

Socialdepartementet**Kommittédirektiv En reform av Allmänna arvsfonden för stärkt legitimitet och struktur**

Regeringen bemyndigar det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden om Allmänna arvsfonden att

- ge en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag som innebär en reform av Allmänna arvsfonden för stärkt legitimitet och struktur
- besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt utredaren.

Utredaren ska följa de direktiv som framgår av *bilagan*.

Kostnaderna ska belasta det under utgiftsområde 1 Rikets styrelse uppförda anslaget 4:1 Regeringskansliet m.m., anslagsposten 1 Till Regeringskansliets disposition, budgetram 6 Socialdepartementet.

Utdrag till

Statsrådsberedningen/Gransk
utredningen

Kommittédirektiv

En reform av Allmänna arvsfonden för stärkt legitimitet och struktur

Beslut vid regeringssammanträde den 26 februari 2026.

Sammanfattning

En särskild utredare ska lämna förslag som syftar till att reformera Allmänna arvsfonden för stärkt legitimitet och struktur. Reformen avser dels fondens institutionella struktur, inbegripet om det fortsättningsvis bör vara Arvsfondsdelegationen som beslutar om stöd ur fonden, dels användningen av medel ur fonden. Syftet är att utveckla fonden så att den framöver kan vara ett ändamålsenligt och legitimt verktyg för att främja verksamheter av ideell karaktär som svarar mot angelägna behov i samhället.

Utredaren ska bl.a.

- analysera och ta ställning till om det även fortsättningsvis bör vara Arvsfondsdelegationen som beslutar om stöd ur fonden och, oavsett ställningstagande i sak, föreslå en lämplig myndighet där den verksamhet som i dag ligger på Arvsfondsdelegationen skulle kunna inordnas,
- formulera ett syfte för fonden som utgår från dess funktion att främja verksamhet av ideell karaktär och som ska kunna vara vägledande för stödgivningen ur fonden i ett långsiktigt perspektiv,
- analysera fondens nuvarande ändamål och målgruppsindelning i förhållande till det föreslagna syftet, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 26 oktober 2027.

Uppdraget att främja en legitim användning av medel ur fonden och en ändamålsenlig institutionell struktur

Allmänna arvsfonden inrättades genom ett riksdagsbeslut 1928 i samband med att arvsrätten begränsades. Sedan dess har medel ur fonden använts för att främja allmännyttiga initiativ, däribland sådana som lagt grunden till allmän förskola, färdtjänst och personlig assistans. I dag används medel specifikt för att främja verksamheter av ideell karaktär till förmån för målgrupperna barn, ungdomar, äldre personer och personer med funktionsnedsättning. Det kan exempelvis handla om att en ideell förening får stöd för att ta fram ett nytt verktyg som kan främja den psykiska eller fysiska hälsan bland en eller flera av fondens målgrupper. Hjälptelefonen hos Bris, Glada Hudikteatern, Självordslinjen samt ett stort antal idrottsanläggningar har sitt ursprung i arvsfondsfinansierade initiativ.

Det pågår ett arbete för att stärka förutsättningarna för kontroll och granskning av stödgivningen ur fonden

Sedan inrättandet har förutsättningarna för fondens verksamhet förändrats, bl.a. som en följd av samhällsutvecklingen, vilket ger anledning att överväga hur fonden bör förstås och tillämpas i en samtida kontext. Under senare år har också fondens ändamålsenlighet och effektivitet i vissa delar ifrågasatts, se särskilt Riksrevisionens granskningsrapport Allmänna arvsfonden – pengar som söker mening (RiR 2024:2). Riksrevisionen bedömer sammantaget att systemet med Allmänna arvsfonden varken fungerar ändamålsenligt eller effektivt. Denna bedömning görs bl.a. mot bakgrund av obalansen mellan fondens utgifter och intäkter samt att de åtgärder som vidtas mot stödmottagare efter det att fel eller oegentligheter har upptäckts enligt Riksrevisionen är otillräckliga och behöver skärpas. Som framgår av skrivelsen Riksrevisionens rapport om Allmänna arvsfonden (skr. 2023/24:153) bedömer regeringen att underlaget för Riksrevisionens slutsatser delvis är ofullständigt, bl.a. eftersom de bygger på ett begränsat granskningsunderlag som omfattar endast en mindre del av systemet för Allmänna arvsfonden. Samtidigt konstaterar regeringen att Riksrevisionens granskningsrapport kommer att utgöra ett viktigt underlag för det fortsatta arbetet på området.

Det har sedan Riksrevisionens granskning av Allmänna arvsfonden bedrivits ett omfattande utvecklingsarbete av regeringen och ansvariga myndigheter i syfte att förstärka förutsättningarna för kontroll och granskning av stödgivningen ur fonden, exempelvis genom utökade granskningar av sökande organisationers kapacitet. Sedan den 1 januari 2025 gäller också ett lagstadgat

demokrativillkor för att en organisation ska kunna få stöd ur fonden. Därtill har regeringen den 12 juni 2025 beslutat att ge en särskild utredare i uppdrag att ta ställning till vilka statliga utbetalningar som skulle kunna anslutas till Utbetalningsmyndighetens verksamhet och om det bör vidtas andra åtgärder för att säkerställa korrekta statliga utbetalningar (dir. 2025:60). Inom ramen för utredningen, som antagit namnet Utredningen om att motverka felaktiga utbetalningar till företag och civilsamhälle (Fi 2025:06), kommer stödgivningen till civilsamhällets organisationer, bl.a. stöd ur fonden, att ses över i syfte att stärka arbetet med att säkerställa korrekta utbetalningar.

Behovet av en översyn för att utveckla fonden

Medel ur Allmänna arvsfonden har under lång tid möjliggjort ideella insatser som i vissa fall annars inte hade kommit till stånd. Genom dessa insatser finns många exempel på hur livsvillkoren för fondens målgrupper förbättrats. Samtidigt har förutsättningarna för fonden förändrats på flera sätt sedan inrättandet för snart ett sekel sedan. Detta väcker frågor om hur fondens funktion bör förstås och motiveras mot bakgrund av dagens samhällsförhållanden. Med hänsyn till att fondens ekonomiska värde har vuxit och att antalet organisationer som tar emot stöd ur fonden har ökat under de senaste åren finns det även anledning att analysera om fondens institutionella struktur, inbegripet om organisationen kring fonden, är väl avvägd. Det är centralt med en ändamålsenlig institutionell struktur med goda förutsättningar för kontroll, styrning och uppföljning.

Mot bakgrund av de brister som identifierats i externa granskningar och de förändrade samhällsförhållandena sedan fondens inrättande finns det anledning att göra omprövningar av fonden i flera avseenden. Det gäller dels fondens institutionella struktur, inbegripet organisationen kring fonden och förutsättningarna för styrning och uppföljning, dels användningen av medel ur fonden.

Sammantaget bedömer regeringen att fonden bör reformeras, med fokus på att stärka dess legitimitet och struktur. Medel behöver i större utsträckning än i dag komma till nytta för såväl dem som nås av arvsfondsfinansierade verksamheter som samhället i stort. Fonden behöver utvecklas för att framöver vara ett ändamålsenligt och legitimt verktyg för att främja verksamhet av ideell karaktär som svarar mot angelägna behov i samhället.

Hur bör beslut om stöd ur Allmänna arvsfonden fattas?

År 1994 inrättade regeringen Arvsfondsdelegationen som nämndmyndighet med uppgift att fördela stöd ur Allmänna arvsfonden. Syftet var bl.a. att decentralisera beslutsfattandet från regeringen (prop. 1993/94:124 s. 23 och 24). Sedan inrättandet har förutsättningarna för delegationens verksamhet förändrats i flera avseenden. Exempelvis har det fördelade beloppet ökat kraftigt, från ca 187 miljoner kronor under 1996 till ca 1,3 miljarder kronor under 2025.

Statskontoret har i en kartläggning av nämndmyndigheter (Fi2023/02994) ifrågasatt behovet av att besluten inom Arvsfondsdelegationen fattas kollektivt och föreslagit att regeringen bör utreda möjligheten att organisera Arvsfondsdelegationens verksamhet som en ordinarie uppgift vid en annan myndighet.

Med utgångspunkt i Statskontorets förslag och de förändrade förutsättningarna för fondens verksamhet anser regeringen att det finns skäl för att se över organisationen kring fonden. Det handlar framför allt om att överväga om Arvsfondsdelegationen fortsättningsvis bör fatta beslut om stöd ur fonden eller om den uppgiften bör ligga hos en annan myndighet. Vid sådana överväganden är det angeläget att beakta den fullständiga verksamheten kring fonden. Om Arvsfondsdelegationen inte längre skulle fatta beslut om stöd skulle det exempelvis kunna vara aktuellt att även överväga om det bör göras förändringar när det gäller de uppgifter som Kammarkollegiet utför i förhållande till fonden.

För att säkerställa Arvsfondsdelegationens oberoende och effektivitet, för det fall Arvsfondsdelegationen även fortsättningsvis kommer att ha i uppdrag att besluta om stöd ur fonden, ser regeringen också att det finns skäl att möjliggöra dels en sammansättning för Arvsfondsdelegationen som inte behöver inkludera ledamöter från Regeringskansliet, dels längre mandatperioder för Arvsfondsdelegationens ledamöter.

Utredaren ska därför

- analysera och ta ställning till om det även fortsättningsvis bör vara Arvsfondsdelegationen som beslutar om stöd ur fonden och, oavsett ställningstagande i sak, föreslå en lämplig myndighet där den verksamhet som i dag ligger på Arvsfondsdelegationen skulle kunna inordnas,

- överväga och vid behov föreslå andra organisatoriska ändringar för verksamheten kring fonden,
- föreslå dels en sammansättning av Arvsfondsdelegationen som inte inkluderar ledamöter från Regeringskansliet, dels längre mandatperioder för Arvsfondsdelegationens ledamöter, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

En legitim arvsfond kräver ett tydligt och välmotiverat syfte

I det ursprungliga betänkandet som föreslog en arvsfond (SOU 1925:43) framhölls att släktkänslan till mer avlägsna släktingar hade minskat, vilket motiverade en förändrad arvsrätt. För att förändringen inte skulle uppfattas som en konfiskation till förmån för statens löpande utgifter beslutades att arven skulle tillfalla en särskild fond utanför statsbudgeten, med ett öronmärkt ändamål som alla skulle kunna tänkas uppfatta som legitimt. Denna konstruktion har i grunden varit oförändrad sedan dess, samtidigt som samhället fundamentalt har förändrats och utvecklats. Exempelvis är välfärdsstaten i dag mer utbyggd och omfattar sådant som fonden tidigare finansierat.

För att fonden fortsatt ska uppfattas som legitim bör både fonderingen av intäkterna och användningen av medlen vara tydligt motiverade och långsiktigt hållbara. Regeringen anser därför att det finns behov av att formulera ett syfte med fonden, som klargör idén bakom fonden och fondens övergripande inriktning samt fungerar vägledande för stödgivningen och övrig verksamhet kring fonden. För att formulera ett sådant syfte ser regeringen att den betydelse och funktion som fonden haft över tid behöver beaktas. Det inbegriper hur betydelsen och funktionen har förändrats i takt med samhällsutvecklingen, särskilt när det gäller att stärka civilsamhällets förutsättningar, oberoende och möjlighet att agera tillsammans för gemensamma intressen. Därtill behöver det beaktas att fonden ska kunna bidra till nuvarande och kommande angelägna behov i samhället. Syftet ska komplettera fondens ändamål, som mer konkret styr vad medlen får användas till.

Utredaren ska därför

- formulera ett syfte för fonden som utgår från dess funktion att främja verksamhet av ideell karaktär och som ska kunna vara vägledande för stödgivningen ur fonden i ett långsiktigt perspektiv, och

- överväga om syftet bör anges i författning och i sådant fall lämna ett författningsförslag.

Är fondens ändamål anpassat för att möta angelägna behov i samhället?

Allmänna arvsfondens nuvarande ändamål, som fastslår vad medel ur fonden får användas för, innebär att fonden ska främja verksamheter av ideell karaktär till förmån för målgrupperna barn, ungdomar, äldre personer och personer med funktionsnedsättning. Regeringen ser att det finns ett behov av att analysera om det nuvarande ändamålet kan motiveras utifrån det syfte för fonden som utredaren föreslår. Ändamålet för fonden bör, i linje med fondens syfte, ge förutsättningar att möta angelägna behov i samhället både i dag och i framtiden. Med dessa utgångspunkter kan det finnas behov av att göra förändringar av det nuvarande ändamålet. Det kan t.ex. finnas skäl att överväga om fondens ändamål även fortsatt bör bygga på en målgruppsindelning eller om det bör formuleras på annat sätt, inbegripet om ändamålet bör utvidgas till att omfatta verksamheter som i dag inte omfattas. Medel ur fonden ska dock även fortsatt endast kunna användas för verksamhet av ideell karaktär, vilket ska framgå av ändamålet. Medel ur fonden ska inte bekosta verksamhet som det allmänna – stat, region eller kommun – är skyldig att tillhandahålla invånarna.

Regeringen anser att det finns skäl att särskilt se över hur stöd ur fonden ska kunna ges till ideella verksamheter som främjar brottsofferarbete. I dag finns viss möjlighet till stöd för sådan verksamhet, vilket regeringen tidigare har uttalat ska prioriteras vid fördelningen av medel ur fonden (skr. 2022/23:134). Sådant stöd kan dock endast beviljas om verksamheten i fråga riktar sig till någon av fondens nuvarande målgrupper. Regeringen anser att det inte är en ändamålsenlig avgränsning, utan bedömer att medel ur fonden bör kunna användas för att stödja verksamheter som främjar brottsofferarbete.

Regeringen anser även att det finns skäl att särskilt se över hur stöd ur fonden ska kunna ges till ideella verksamheter som stärker civilsamhällets förmåga att bidra till totalförsvaret. I likhet med vad som gäller för stöd till ideella verksamheter som främjar brottsofferarbete finns viss möjlighet till sådant stöd i dag, om verksamheten i fråga riktar sig till någon av fondens nuvarande målgrupper. Regeringen bedömer även i detta fall att det inte är en ändamålsenlig avgränsning. Det försämrade säkerhetspolitiska läget medför ett ökat behov av att stärka samhällets beredskap för såväl fredstida

kriser som höjd beredskap och då ytterst krig. I det arbetet har civilsamhället en viktig roll för att stärka allmänhetens motståndskraft. I detta sammanhang skulle fonden, i betydligt större utsträckning än i dag, kunna utgöra ett verktyg för att möjliggöra relevanta ideella insatser.

I september 2025 lämnade kommittén En kulturkanon för Sverige sitt betänkande En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92). Regeringen anser att det finns skäl att analysera förutsättningarna för och ta ställning till om fonden ska kunna bidra till att tillgängliggöra och främja Sveriges kulturkanon.

Utredaren ska därför

- analysera fondens nuvarande ändamål och målgruppsindelning i förhållande till det föreslagna syftet,
- ta ställning till om fondens ändamål även fortsättningsvis bör vara avgränsat till vissa målgrupper,
- föreslå hur stöd ur fonden i större utsträckning än i dag ska kunna ges till ideella verksamheter som främjar brottsofferarbete,
- föreslå hur stöd ur fonden i större utsträckning än i dag ska kunna ges till verksamheter som stärker det civila samhällets förmåga att bidra till totalförsvaret,
- analysera förutsättningarna för och ta ställning till om fonden ska kunna bidra till att tillgängliggöra och främja Sveriges kulturkanon,
- undersöka om det finns andra verksamheter som i dag inte ryms inom fondens ändamål som, utifrån det föreslagna syftet, bör kunna omfattas, och i sådant fall lämna förslag på sådana verksamheter,
- vid behov lämna förslag på ett nytt eller reviderat ändamål,
- analysera konsekvenserna för de grupper som i dag nås av insatser som finansieras genom fonden för det fall nuvarande ändamål skulle ändras, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Regelverket för användning av medel ur fonden behöver utvecklas för att bättre ta tillvara civilsamhällets potential

Syftet med fonden och dess ändamål är direkt kopplade till användningen av medel ur fonden. Mot bakgrund av utredarens uppdrag avseende fondens syfte och ändamål anser regeringen därför att det finns skäl att beakta hur dessa förhåller sig till regelverket i övrigt för användning av medel ur All-

männa arvsfonden och vid behov föreslå ändringar. Vidare anser regeringen att en översyn och utveckling av regelverket för användning av medlen är angelägen för att långsiktiga ideella initiativ som på olika sätt stärker samhället ska kunna möjliggöras genom medel ur fonden i större utsträckning än i dag. Det är viktigt att en sådan översyn utgår från behov, utmaningar och utvecklingsmöjligheter inom civilsamhället, för att säkerställa att civilsamhällets potential kan tillvaratas, inom ramen för fondens syfte och ändamål.

Vid en översyn av regelverket för att bättre ta tillvara civilsamhällets potential är det viktigt att ha en bred ansats. Det finns dock vissa delar som regeringen ser som särskilt angelägna att analysera. I dag kan ett projekt i regel beviljas stöd ur fonden för högst tre år, vilket kan begränsa möjligheten att etablera varaktiga lösningar på samhällsutmaningar. I sammanhanget kan också konstateras att mer långvariga projekt kan ge bättre förutsättningar för att följa upp projektens genomförande och resultat över tid, vilket i sin tur stärker förutsättningarna för kontroll och granskning av användningen av medel ur fonden. Stöd ur fonden ska dock inte kunna ersätta ett organisationsbidrag eller enbart användas för att täcka kostnader för löpande verksamhet. Vidare kan det finnas skäl att anpassa regelverket för att underlätta samarbetsprojekt mellan flera organisationer. Det kan också finnas skäl att analysera om det är lämpligt att ha kvar kravet på att verksamhet ska vara utvecklande och ha bestående effekter för dem som nås av verksamheten.

En del av stödgivningen ur fonden avser sådant stöd som lämnas för ny-, till- eller ombyggnad av lokaler och anläggningar, s.k. lokalstöd. Lokalstödet fyller i dag en viktig funktion för att främja ökad tillgång till t.ex. idrottsanläggningar, lokaler för att utöva kulturaktiviteter och samlingslokaler i landsbygdsområden. Genom att insatserna ofta resulterar i fysiska och tydligt avgränsade objekt, såsom lokaler och anläggningar, medför stödformen goda förutsättningar för uppföljning och kontroll. Regeringen bedömer samtidigt att lokalstödet tillgänglighet, träffsäkerhet och effektivitet kan förbättras. Det finns bl.a. skäl att överväga hur samordning och samverkan mellan organisationer som ansöker om eller har beviljats lokalstöd och andra relevanta aktörer på området, såsom kommuner, kan underlättas utan att det påverkar förutsättningarna för kontroll och granskning av stödgivningen ur fonden. Det kan t.ex. handla om att, inom ramen för fondens verksamhet, se över behovet av tydligare samarbetsmodeller eller incitament för kommuner att samfinansiera lokalstödsprojekt. Vid analys av lokalstödet är det avgörande att beakta andra nationella insatser på området.

Inom ramen för Utredningen om att motverka felaktiga utbetalningar till företag och civilsamhället (Fi 2025:06) pågår ett arbete för att stärka förutsättningarna för att säkerställa att statliga myndigheters och organisationers utbetalningar av stöd till civilsamhället blir korrekta, däribland stöd ur fonden. Förslag om utveckling av fonden, t.ex. avseende det stödberättigande området, kan påverka förutsättningarna för kontroll och granskning av stödgivningen ur fonden. Det är därför angeläget att vid analyser av hur regelverket för användningen av medel ur fonden kan utvecklas ta ställning till om de förslag till åtgärder för att stärka arbetet med korrekta utbetalningar som Utredningen om att motverka felaktiga utbetalningar till företag och civilsamhälle lämnar kan behöva kompletteras, exempelvis avseende kontroll och fondmedlens användning och förutsättningar för återkrav.

Utredaren ska därför

- analysera hur det nuvarande regelverket för användning av medel ur fonden förhåller sig till det föreslagna syftet med fonden och till ett eventuellt nytt eller reviderat ändamål,
- analysera hur regelverket kan utvecklas för att bättre ta tillvara civilsamhällets potential, bl.a. med hänsyn till projektens längd och krav på enskild projektägare,
- särskilt analysera lokalstödet funktion och hur stödformen kan utvecklas, t.ex. genom att underlätta samordning och samverkan mellan organisationer som ansöker om eller har beviljats lokalstöd och andra relevanta aktörer på området, såsom kommuner,
- föreslå hur regelverket kan utvecklas, med utgångspunkt i genomförda analyser,
- vid behov lämna förslag som stärker förutsättningarna för kontroll och granskning av stödgivningen ur fonden, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Fyller ordningen för styrning och uppföljning avsedd funktion?

Allmänna arvsfondens särpräglade förvaltningsmässiga ställning har medfört att en särskild ordning för styrning och uppföljning utvecklats över tid.

Denna är i hög grad centrerad kring regeringens årliga redovisning till riksdagen enligt 6 kap. 2 § lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden, där regeringen bl.a. anger inriktningen för kommande stödgivning genom s.k. prioriterade områden. Styrningen genom dessa områden har ifrågasatts, bl.a. av Riksrevisionen (RiR 2024:2). Ordningen för styrning och uppföljning

omfattar även andra delar, exempelvis regeringens beslut om utdelningsbara medel enligt 3 kap. 5 § samma lag.

Regeringen bedömer att det finns behov av att ta ett samlat grepp om ordningen för styrning och uppföljning av fonden och se över dess ändamålsenlighet. Det gäller särskilt regeringens redovisning till riksdagen, vilket inkluderar frågan om regeringens styrning av kommande inriktning får genomslag i stödgivningen, och regeringens beslut om utdelningsbara medel.

Utredaren ska därför

- utvärdera den nuvarande ordningen för styrning och uppföljning av fonden, inklusive regeringens redovisning till riksdagen och beslut om utdelningsbara medel, samt bedöma dess ändamålsenlighet,
- särskilt överväga om systemet med prioriterade områden är ändamålsenligt,
- ta ställning till behovet av en ny eller reviderad ordning för styrning och uppföljning samt vid behov lämna förslag på en sådan, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska i enlighet med kommittéförordningen (1998:1474) och med beaktande av förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar bedöma och redovisa de kortsiktiga och långsiktiga konsekvenserna av de förslag som lämnas bl.a. för det civila samhällets organisationer och Allmänna arvsfondens nuvarande målgrupper. Eventuella verksamhetsmässiga, ekonomiska och personella konsekvenser för myndigheter som berörs av förslagen ska redovisas. Utredaren ska vidare beskriva hur förslagen förhåller sig till Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter, däribland FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, samt beakta förslagens konsekvenser för jämställdheten. Utredaren ska också beakta risker för felaktiga utbetalningar och felaktig användning av medel ur fonden vid överväganden av inriktningen för fondens verksamhet.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska samverka med Arvsfondsdelegationen, Kammarkollegiet, Utredningen om att motverka felaktiga utbetalningar till företag och civilsamhället (Fi 2025:06) och andra berörda myndigheter och aktörer.

Utredaren ska utse och arbeta med minst en referensgrupp med representanter från det civila samhällets organisationer, däribland organisationer som representerar eller bedriver verksamhet till förmån för fondens nuvarande målgrupper. Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som bedrivs inom utredningsväsendet och på berörda myndigheter. Utredaren ska också hålla sig informerad om och ta hänsyn till relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet.

Uppdraget ska redovisas senast den 26 oktober 2027.

(Socialdepartementet)